

Turisztikai externáliák és a fenntartható turizmus az észak-alföldi és dél-alföldi régiókban

The tourism externalities and sustainable tourism in the Northern Great Plain and Southern Great Plain regions

Závogyan Zsófia ^{1*}, Dr. Dávid Lóránt Dénes ²

¹ Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Neumann János Egyetem, Magyarország
Gál Ferenc Egyetem Gazdasági Kar

<https://orcid.org/0009-0007-9144-5556>

² Neumann János Egyetem, Kecskemét, Magyarország
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Gödöllő, Magyarország
Eötvös Loránd Egyetem, Budapest-Szombathely, Magyarország

<https://orcid.org/0000-0001-7880-9860>

<https://doi.org/10.47833/2026.1.ECO.008>

Kulcsszavak:

turizmus,
fenntartható turizmus
piaci externáliák
turizmus externáliák
észak-alföldi és dél-alföldi régió

Keywords:

tourism,
sustainable tourism,
market externalities
tourism externalities,
Northern Great Plain and
Southern Great Plain region

Cikktörténet:

Beérkezett 2025. december 7.
Átdolgozva 2026. március 4.
Elfogadva 2026. március 10.

Összefoglalás

A turizmust a világ egyik legnagyobb és leggyorsabban növekvő gazdasági ágazatai között tartjuk számon, amely szektor jövedelmet termel, munkahelyeket teremt, közvetlenül és közvetve is hozzájárul egy-egy ország GDP-jéhez. A turizmusnak nemzetgazdasági szempontból meghatározó szerepén túl ugyanakkor számos a környezetre gyakorolt negatív hatása is van. A negatív környezeti hatások csökkentése érdekében napjainkban egyre fontosabbá válik a fenntartható turizmus szemléletének érvényesítése. Az írás a turizmus gazdasági tevékenységként való értelmezését alapul véve veszi számba a szektor mikroökonómiai kapcsolódásait, majd értelmezi a fenntartható turizmus fogalmát és viszonyát a vidékfejlesztéshez. Az ezt követő elemzés pedig a turisztikai externáliák és a fenntartható turizmus néhány összefüggésére kíván rávilágítani az észak-alföldi és dél-alföldi régiókban.

Abstract

Tourism is considered one of the largest and fastest growing economic sectors in the world, which generates income, creates jobs, and contributes directly and indirectly to a country's GDP. In addition to its decisive role in the national economy, tourism also has many negative impacts on the environment. In order to reduce negative environmental impacts, the implementation of the sustainable tourism approach is becoming increasingly important today. Based on the interpretation of tourism as an economic activity, the paper considers the microeconomic connections of the sector, then interprets the concept of sustainable tourism and its relationship to rural development. After that, the paper examines the correlation between tourism externalities and sustainable tourism in the North Great Plain and South Great Plain regions.

* Kapcsolattartó szerző. Email: zazsozso1@gmail.com

1. Bevezetés

A turizmus korunknak egy olyan jelensége, amely egyrészt magában foglalja a turisták tevékenységét, másrészt annak a gazdasági ágazatnak a megnevezésére is szolgál, amely a turistatevékenységek köré szerveződő szolgáltatásokon és intézményeken alapul. Ez utóbbi jelentésre utalnak az olyan szinonim kifejezések, mint „turizmusipar”, „turisztikai ágazat”, illetve egy korábbi szóhasználatnál élve „idegenforgalom” [12].

A turizmus ma legáltalánosabban elfogadott és leggyakrabban idézett meghatározása az, amit 1989-ben Hágában a WTO és az Interparlamentáris Unió elfogadott, azaz „a turizmus magában foglalja a személyek lakó- és munkahelyen kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat.” [9] A definíció kapcsán Michalkó arra hívja fel a figyelmet, hogy változó világunkban akár a lakóhely (pl. a téliesített üdülőházak, a time-sharing formák, stb.), akár a munkahely (pl. digitális nomád életmód) lehetséges módosult formái miatt árnyaltabb megközelítést igényel, továbbá arra, hogy a turizmus infrastruktúráját, a turizmusipar hálózatát azok az utazók is igénybe veszik, akiknek az útra kelést célzó döntésben sokkal kevésbé a szabad elhatározás játszott szerepet, mintsem az egzisztenciális vagy politikai okok [14].

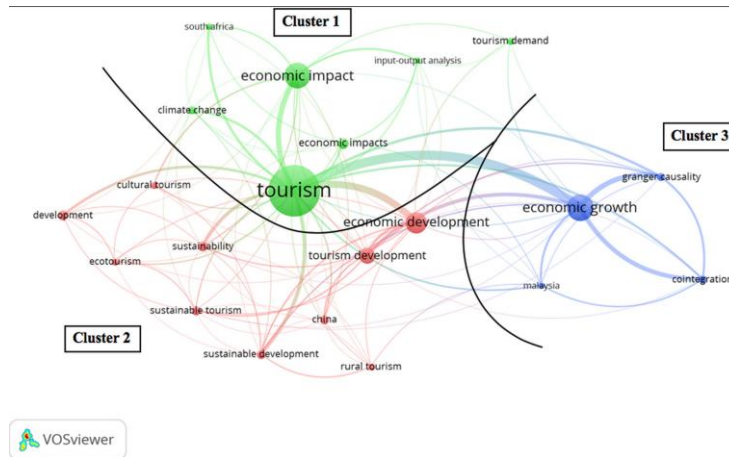
A fenntarthatóság fogalma, valamint a fenntartható fejlődés szemléletének előtérbe helyezése a 20. század második felében erősödött föl. A fenntartható fejlődés alappilléreit 1972-ben Stockholmban rakták le az ENSZ I. Környezetvédelmi Világkonferenciáján, majd ugyanez a szervezet fogadta el 1987-ben a Közös jövőnk című jelentést, amely jelentős mértékben járult hozzá a fenntartható fejlődés fogalmának kialakításához és elterjedéséhez [24]. A fenntartható fejlődés fokozatosan vált a turizmussal összefüggésben is meghatározó tényezővé [14]. Asif Khan és munkatársai a fenntartható fejlődés és a turizmus viszonyát tekintve hangsúlyozzák, hogy „a fenntartható turizmus fogalma figyelembe veszi a sikeres turizmusfejlesztés három alapvető dimenzióját, azaz a társadalmi igazságosságot, a környezetvédelmet és a gazdasági hatékonyságot [10].

A környezeti és társadalmi hatásokat magában foglaló turizmus, ahogy az alapdefiníciójából is kiolvasható egyben jelentős gazdasági tényező is. A turizmus tehát megközelíthető úgy is, mint a közgazdaságtan szerves része, annak egyik vezető szektora. A turizmus gazdasági hatásai egyaránt vizsgálhatók mikro- és makroökonómiai megközelítésből. A továbbiakban az írás e lehetséges vizsgálati területek közül a mikroökonómiai aspektusok szemszögéből emeli ki a legfontosabbakat, majd ezt követően a turisztikai externáliák és a fenntartható turizmus néhány összefüggésére kíván rávilágítani az észak-alföldi és dél-alföldi régiókban.

2. A turizmus és a gazdaság közötti kapcsolatok vizsgálata

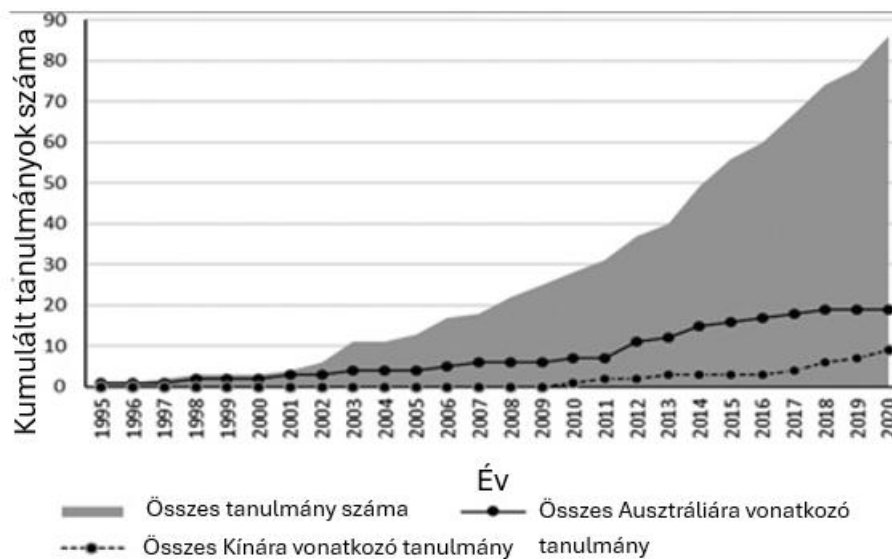
A turizmusra, ha mint gazdasági ágazatra tekintünk, akkor a többi ágazathoz hasonlóan vizsgálhatjuk közgazdasági szempontok mentén, s kereshetjük mikro- és makrogazdasági kapcsolódási pontjait.

A turizmus és a gazdaság közötti kapcsolatok vizsgálata okán María del P. Pablo-Romero és José A. Molina közösen írt tanulmányukban [16] arra hívják fel a figyelmet, hogy a gazdasági fejlődésről szóló szakirodalomban a turizmus a XXI. századig viszonylag kevés figyelmet keltett, viszont ezt követően a turizmus és a gazdasági növekedés közötti kapcsolatot vizsgáló tanulmányok száma jelentősen nőtt. Ezt a tényt támasztja alá Niccolò Comerio Fernanda Strozzi 2018-ban megjelent azon tanulmánya, amely a szakirodalom bibliometrikus eszközökkel történő áttekintésével nyújt képet a turizmus és annak gazdasági hatásairól [5]. A tanulmány szerzői az SLNA módszertant követve 1999 angol nyelvű témakörre vonatkozó munkát találtak, melyek közül idézettségük alapján 1234 kapcsolódik össze. A tanulmány a turizmussal és annak gazdasági hatásával kapcsolatos ismeretek kutatási pályáiról kapott eredményei közül külön kiemelve a szerzői kulcsszavak közös előfordulási hálózatára vonatkozó információ, illetve annak ábrája, amely jól mutatja, hogy mely tényezők állnak a vizsgált tanulmányok kutatásaink fókuszában (1. ábra).

1. ábra: A szerzői kulcsszavak közös előfordulási hálózata. VOSviewer szoftver segítségével történt elemzés eredménye Forrás: [5]

A turizmussal kapcsolatos szakirodalmak szisztematikus áttekintése kapcsán ki kell még emelni Kanchana Wickramasinghe et al. 2021-es írását [23], amelyben a szerzők az 1995 és 2020 között megjelent azon tanulmányokat vizsgálják, amelyek turisztikai területen a számítható általános egyensúlyi (CGE) modelleket alkalmazzák. A tanulmány sok más tényező mellett rávilágít arra, hogy a CGE-alapú kutatások a turizmusban csak fokozatosan terjedtek el, s a vizsgált tanulmányok egyharmada az ausztrál és a kínai idegenforgalmi ágazaton alapult. (2. ábra)

2. ábra: A CGE-alapú empirikus tanulmányok összesített száma évről évre kumulálva Forrás: [23] fordította: Závogyán Zsófia

A fentiekben idézett szakirodalmak szisztematikus áttekintésére épülő tanulmányok kellően alátámasztják azt, hogy a turizmus közgazdasági szempontok mentén vizsgálható és vizsgálandó tevékenység, ágazat.

2.1. Mikroökonómia és turizmus – kapcsolódási pontok

A turizmus mikroökonómiai kapcsolódásait fókuszba állítva kiemelendő, hogy a mikroökonómiai megközelítések elsődlegesen magukban foglalják a piaci mechanizmusok alkalmazását, a turisztikai kereslet és kínálat elemzését, a vállalati viselkedést és stratégiát a turizmusban [4]. Továbbá Gary S. Becker kiterjesztette a mikroökonómiai elemzés területét az

emberi viselkedés és interakció széles körére, beleértve a piacon kívüli viselkedést is. Konkrét projektekhez vagy kezdeményezésekhez kapcsolódóan a turizmus területén is gyakran használják a költség-haszon elemzést a gazdasági életképesség értékelésére a tervezett bevételek és a költségek összehasonlításával, beleértve a lehetőségköltségeket és az externáliákat.

A turisztikai kereslet tényezőit számos tanulmány vizsgálja. Norlida Hanim és munkatársai a szisztematikus szakirodalmi áttekintés módszerét alkalmazva az 1961 és 2022 között időszakra vonatkozóan 146 turisztikai kereslettel kapcsolatos tanulmányt azonosítottak és vizsgáltak, melynek eredményeként megállapították, hogy „a legtöbb tanulmány OLS-t használt a kvantitatív regresszióban, és Logit-ot a kvalitatív regresszióban.” [15] Ezen kívül ráirányítja a figyelmet az alkalmazott módszertanokkal összefüggésben arra, hogy „2000 óta az OLS elsődleges módszertanként való használata csökkent az előrejelzési modellek fejlődése miatt, amelyek mindegyike a turisztikai kereslet elemzésének specifikus céljaihoz igazodott.” [15] továbbá, hogy „a kvalitatív regresszióban a Logit továbbra is a kutatók körében a legszélesebb körben használt megközelítés.” [15] A tanulmány ezen kívül a módszertanok fejlődésének nyomon követésével azonosít egy egyértelmű trendet, melynek lényege elmozdulás a hagyományos ökonometriai modellektől a gépi tanulást integráló fejlett hibrid megközelítések felé, eleget téve a rugalmas és a modern turisztikai rendszerek összetettségének kezelésére alkalmas eszközök iránti növekvő igénynek. [15]

A turisztikai cégek és piacok kínálati oldala a meglévő termékek és a hozzájuk kapcsolódó adatok, információk elemzésén túl magában foglalja új turisztikai termék létrehozását, azaz olyan termékekét, „amelyeket a turisták nem tapasztaltak és ismertek vagy a kínált tevékenységek, vagy a rendeltetési hely élménye tekintetében” [2]. A turisztikai kínálat témaköréből is található olyan tanulmány [1], amely a szisztematikus szakirodalom áttekintésének módszerét alkalmazza. Ez az írás 23 olyan indexált cikket vizsgál, amely a turistáknak szállítandó új úti célok és termékek különböző megközelítéseiről szól. Az eredmények vonatkozásában fontos kiemelni, hogy a tematikus elemzés révén a felülvizsgálat az új turisztikai célok és termékek tekintetében hét fő mintára oszthatók, melyek: a) felelősség és részvétel, b) földrajz és erőforrások, c) innováció, d) diverzifikáció, e) trend és utazási minta (f) fenntarthatóság és g) marketing. [1]

Egy-egy konkrét projekthez, kezdeményezéshez, fejlesztéshez a közgazdászok gyakran használnak költség-haszon elemzést. Mike Read tanulmányában ugyanakkor kiemeli, hogy „a turisztikai ágazatban hiány van a pusztán gazdasági jellegű költség-haszon elemzéssel foglalkozó szakirodalomból. [18] Read tanulmányában kifejlesztett egy elemzési eszközt, amely bemutatja és egyben bizonyítja is az ilyen típusú eszközök potenciális alkalmazhatóságát a turisztikai termékekre, és segít meghatározni azokat a körülményeket, amikor a turizmus előnyei meghaladják a terheket, a hatások értékelése és a költség-haszon módszertanok alkalmazása alapján. A szerző azonban azt is megjegyzi, hogy a megfelelő következtetések levonásához nélkülözhetetlen a megfelelő adatmennyiség, amely azonban nem minden esetben áll rendelkezésre. [18]

A gazdasági folyamatok egészét tekintve mikroökonómia szempontból a fenti tényezők kiemelésén túl fontos szólni az externália kérdésköréről is, hiszen az externália egy olyan külső gazdasági hatás, mely egy vagy több az adott piaci tranzakción kívülálló gazdasági szereplő jóléti szintjét befolyásolja. Az externáliák veszélyeztethetik a gazdasági hatékonyságot a piaci egyensúly szempontjából, azaz jelenlétükben tulajdonképpen a versenyegyensúlyok nem Pareto-optimálisak [3]. Turisztikai externália pedig akkor fordul elő, amikor „az egyik fél fogyasztási vagy termelési döntése akaratlanul is befolyásolja egy másik fogyasztó hasznosságát vagy egy másik termelő kibocsátási bevételét és profitját” [20]. A turisztikai externáliák hatásukat tekintve lehetnek pozitívak vagy negatívak és kiterjedhetnek gazdasági, környezeti, valamint szociokulturális területre egyaránt.

3. Turizmus ágazat – fenntartható turizmus – vidékfejlesztés

A turizmus ágazat, illetve annak gazdasági tényezői szoros kapcsolatban vannak a turizmus környezetre gyakorolt hatásával. Ez a tény a 20. század második felétől egyre nyilvánvalóbbá vált. A turizmus környezetre gyakorolt hatása vonatkozásában a fenntartható turizmus kifejezés vált általánossá, amely a WTO meghatározása szerint „Az a turizmus, amely teljes mértékben figyelembe veszi a jelenlegi és jövőbeli gazdasági, társadalmi és környezeti hatásokat, valamint a

turisták, az iparág, a környezet és a befogadó közösségek igényeit.” [22] Az ehhez kapcsolódó célok a WTO megfogalmazásában pedig a következők: „Az összes erőforrás olyan kezelése, amellyel a gazdasági, társadalmi és esztétikai szükségletek kielégíthetők, miközben megmaradnak a kulturális integritás, a fő ökológiai folyamatok, a biológiai sokszínűség és az életfenntartás rendszerei.” [22]

Dávid a turizmus fenntarthatóságának kettős feladatát emeli ki, miszerint „egyszerre kell biztosítani a vonzerők hosszú távú megőrzését, és közben garantálni a turizmusba befektető vállalkozók tőkéjének megtérülését, cégük eredményeinek javulását. A fenntartható turizmusnak hosszú távon kell ökológiailag elviselhetőnek, gazdaságilag kivitelezhetőnek lennie, ugyanakkor etikailag és szociálisan méltányosnak is a helyi lakosságra nézve.” [6]

A turizmus, a turizmusfejlesztés szükségszerűen hat annak a területnek a környezetére, ahol a fejlesztés megvalósul. Ha ez vidéki vagy vidékies jellemzőkkel bíró térségekben helyi fejlesztésként történik, akkor ez szervesen összefügg a vidékfejlesztéssel is. [19] A vidékfejlesztés és turizmus kapcsán fontos kiemelni, „hogyan a turizmushoz kapcsolódóan végrehajtott fejlesztések emelik a helyiek életszínvonalát, kiegészítő jövedelmet szolgáltatnak számukra és hosszú távon is fenntartható módon segítik a perifériára sodródott területeket.” [22]

A turizmussal összefüggő és a vidékfejlesztést is magában foglaló projektek számos externáliát is hordoznak magukban, melyek a környezetre gyakorolt hatásaik alapján lehetnek pozitívak, vagy negatívak. Az 1. táblázat azokat a szempontokat mutatja be, amelyek szempontként alkalmazhatók az eltérő hatások vizsgálatára.

1. táblázat: Pozitív és negatív turizmus externáliák

Turizmus externáliák	
Pozitív externáliák	Negatív externáliák
Környezetszennyezés szabályozása	Torlódások az utakon
Infrastruktúra fejlesztése	Zajterhelés
Tiszta strandok	Szemétkerítés, hulladéktermelés
Parkok kiépítése	Levegőszennyezés
Természeti értékek megőrzése	Túlbeépítés
Történelmi épületek el/megismerése	Természetkárosítás
Kulturális és rekreációs események számának növelése	Vízfogyasztás növekedése
	Tájkép változása
	Bűnözési ráta növekedése
	Kulturális erőforrások károsodása

Forrás: [3]

A turizmushoz kapcsolódó externáliák folyamatos monitorozása, elemzése és hatásvizsgálata egy-egy régió vonatkozásában nemcsak a további fejlesztendő területek kijelölése, fejlesztési projektek sikeresebb kidolgozása számára szolgálhat hasznos információkkal, hanem a negatív hatások szerepének csökkentése szempontjából is előnyös lehet.

4. Esettanulmány

A Dél-Alföldi és az Észak-Alföldi régió Magyarország két szomszédos régiója. A Dél-alföldi régió az ország délkeleti és déli részén, a Bács-Kiskun, Békés és Csongrád-Csanád vármegyék által lefedett területen helyezkedik el. Az ország legnagyobb kiterjedésű régiója. Területének jelentős része természeti és táji értékekben gazdag adottságú síkság. A dél-alföldi régió az ország harmadik

legnépesebb régiója, népsűrűségét tekintve azonban a második legalacsonyabb értékkel bír a magyarországi régiók sorában. Turisztikai szempontból kiemelendők a régió természeti értékei. A termál- és gyógyvizek (Gyula, Orosháza, Szeged, Szentés, Makó, Dávod, Kecskemét, Kiskunmajsa, Tiszakécske), a folyók (Duna, Tisza, Körös, Maros), holtágak, tavak vízi adottságai, a védett természeti értékek, a napsütéses órák magas száma, a fejlett homoki szőlő- és gyümölcs kultúra.

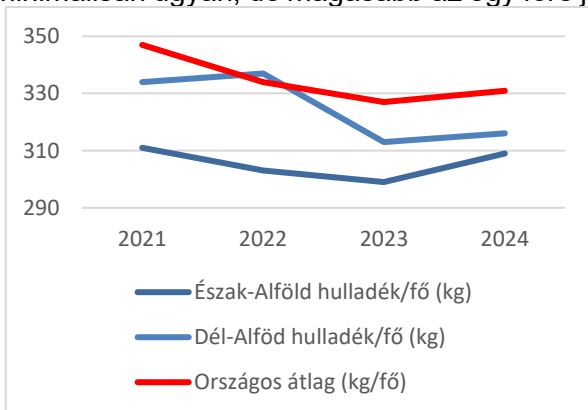
Az Észak-alföldi régió Magyarország keleti részén fekszik és három vármegyét (Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg) foglal magába, az ország második legnagyobb és egyben második legnépesebb régiója. Turisztikai szempontból is fontos a táj, a Hortobágy (nemzeti park) és a Tisza fontos szerepet tölt be a térség életében (örökség- és vízi-turizmus). Emellett a régió gyógyvizes fürdői is vonzzák a látogatókat (Hajdúszoboszló, Debrecen). [21]

A tanulmány esetelemzése a továbbiakban arra irányul, hogy számba vegye ennek a két szomszédos régióknak turizmussal összefüggő negatív externáliáit és az adatok tükrében bemutassa, hogy a turizmus milyen mértékű hatást gyakorol az adott régiókban a hulladéktermelésre, a vízfogyasztásra a levegőszennyezésre és a zajszennyezésre. Jelen kutatás leíró jellegű, és a rendelkezésre álló adatok szűkössége miatt nem tekinthető teljes körűnek, célja, hogy további kutatások számára kiindulási alapot jelentsen.

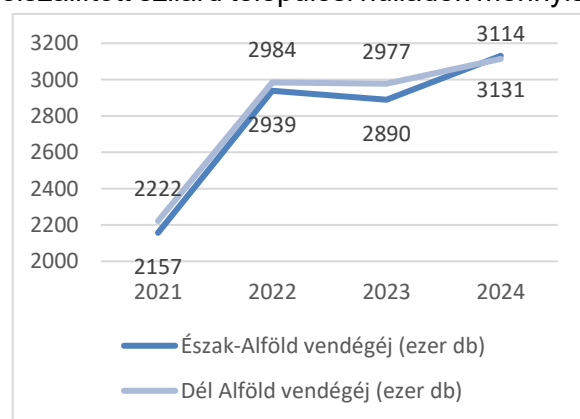
4.1. Hulladéktermelés

Egy-egy adott turisztikai régióban a turizmus okán keletkező hulladék mennyiségének alakulása a fenntartható turizmus egyik fontos tényezője. A turisztikai célpontok esetében a települési hulladék egy részét ugyanis a turisták és kapcsolódó tevékenységei állítják elő. Fő kérdés az, hogy a dél-, és észak-alföldi régiókban 2021 és 2024 között milyen összefüggés van a vendégéjszakák száma és az adott régióban a termelt hulladék mennyisége között.

Az egy főre jutó települési hulladék mennyiségét az adatbázisokban leggyakrabban kg/év egységben adják meg. Az egy főre jutó elszállított települési szilárd hulladék[†] értékeit – amely tartalmazza a régióba érkező turisták által termelt települési szilárd hulladékot is – bemutató 3. ábrán jól látható, hogy a vizsgált négy évben az Észak-alföldi régió vonatkozásában az értékek lekövetik az országos tendenciát, a Dél-alföldi régió esetében viszont 2022-ben, az országos átlaghoz képest minimálisan ugyan, de magasabb az egy főre jutó elszállított szilárd települési hulladék mennyisége.

3. ábra: Az egy főre jutó települési szilárd hulladék mértéke

4. ábra: Vendégéjszakák száma 2021-2024

Forrás: saját szerkesztés [11] adatok alapján

A Dél-alföldi régiók adatait figyelembe véve 2021 és 2024 között megfigyelhető, hogy az egy főre jutó települési szilárd hulladék mértéke 2021 és 2022 között minimális növekedést (3 kg/fő)

[†] Települési szilárd hulladéknak minősül a - háztartási hulladék: az emberek mindennapi élete során a lakásokban, valamint a pihenés, üdülés céljára használt helyiségekben és a lakóházak közös használatú helyiségeiben és területein, valamint az intézményekben keletkező, - közterületi hulladék: közforgalmú és zöldterületen keletkező, - háztartási hulladékhoz hasonló jellegű és összetételű hulladék: gazdasági vállalkozásoknál keletkező - külön jogszabályban meghatározott - veszélyesnek nem minősülő szilárd hulladék. [25]

mutat majd az ezt követő évben 24 kg/fő mértékű csökkenés következett be, 2024-ben pedig szintén enyhe növekedés (3 kg/fő) tapasztalható. Ha ezt a változást a turizmus vendégéjszakáinak adataival összevetve vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy 2022-ben a vendégéjszakák száma a 2021-es értékhez képest 762 ezerrel nőtt, 2023-ban viszont 7000-rel csökkent, majd 2024-ben 137ezerrel növekedett. A települési szilárd hulladék, illetve a vendégéjszakák számának alakulása a csökkenés, illetve növekedés trendjét tekintve a Dél-alföldi régió esetében párhuzamosan változik, a magasabb vendégéjszakák száma esetén magasabb az egy főre jutó települési szilárd hulladék mértéke is.

Az Észak-alföldi régió esetében a Dél-alföldi régióval ellentétben a hulladéktermelés és vendégéjszakák számának alakulása nem egyértelműen korrelál egymással. Az Észak-alföldi régióban 2021 és 2023 között a hulladéktermelés folyamatosan csökkent, viszont 2024-re oly mértékben emelkedett, hogy majdnem visszatért a 2021-es állapotra. Ezzel szemben a turizmus intenzitása, azaz a vendégéjszakák száma csak 2022 és 2023 között mutatott minimális csökkenést ezen kívül a vizsgált időszakban folyamatosan növekedett, 2024-ben pedig csaknem 1 millióval haladta meg a 2021-es értéket a vendégéjszakák száma.

A vizsgált adatokból látható, hogy bár mindkét régióban jelentős növekedés tapasztalható a 2021-es évhez viszonyítva a vendégéjszakák számában, ez arra utal, hogy élénkült a turizmus, ugyanakkor ez a jelentős mértékű turisztikai növekedés a települési szilárd hulladék éves egy főre jutó mennyiségében nem növekedést, hanem a 2021-es adatokhoz képest csökkenést eredményezett.

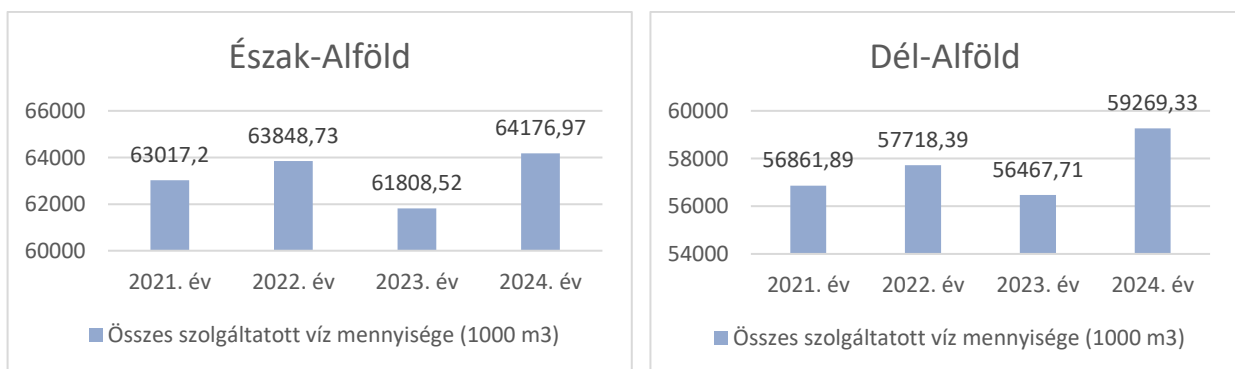
A fenti adatok alapján tapasztalható csökkenés örvendetes, ugyanakkor fontos kiemelni, hogy jelen adatok vizsgálata csak a települési szilárd hulladéokra vonatkozik, s nem tér ki további olyan hulladék-összetevőkre mint például a csomagoló anyagok, vagy a szelektíven gyűjtött hulladék kérdése, avagy a helyben feldolgozott hulladék mennyiségére, amelyek a turizmus szempontjából szintén meghatározóak, és részletesebb képet nyújthatnának a turizmus és a hulladékgazdálkodás összefüggéseiről.

4.2. Vízfogyasztás

A turizmus és a víz viszonya több oldalról is vizsgálható, hiszen a vízi turizmus kapcsán eszköz, ugyanakkor a turisztikai infrastruktúra révén erőforrás is. A vízhez való hozzáférés és ez által a higiénia elérése kulcsfontosságú a turizmus számára is. A turizmushoz kapcsolódó vízfogyasztás, vízfelhasználás kérdése mind a helyi, mind a globális vízkészletekre hatással van, így vizsgálata a negatív externáliák között szükségszerű, a fenntartható turizmus szempontjából nélkülözhetetlen.

A turisták vízfelhasználása gyakran nagyobb, mint a helyi lakosságé, egyes kutatások, mérések szerint egy szállodában átlagosan több mint 2,5-szer annyi vizet fogyasztunk, mint otthon.

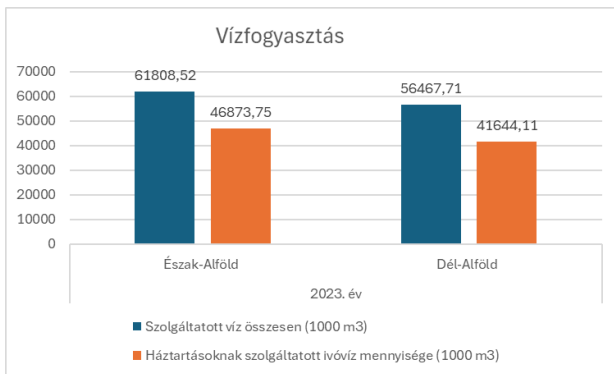
Ha ilyen mértékű vízfogyasztás növekedést nem is tapasztalunk a vizsgált két régióban, de az összes szolgáltatott vízmennyiség és a vendégéjszakák számadatainak alakulását összevetve megállapítható, hogy mind az Észak-alföldi, mind pedig a Dél-alföldi régióban az összes szolgáltatott víz mennyisége és a vendégéjszakák számának alakulása együtt változik.

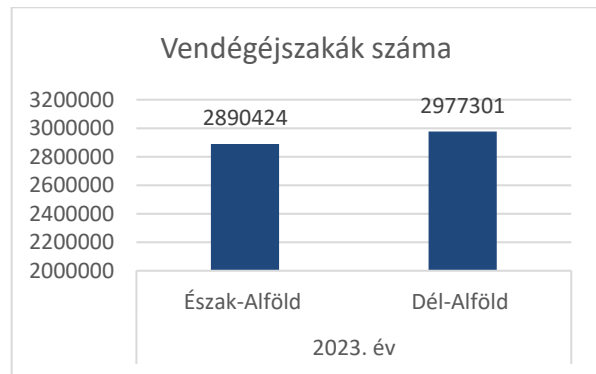
5. ábra: Összes szolgáltatott víz mennyisége az Észak- és Dél-Alföld régiókban

Forrás: saját szerkesztés [11] adatok alapján

A vízfogyasztást tekintve a 2023-as évre, megállapítható, hogy az Észak-Alföld régióban több volt a szolgáltatott víz mennyisége, ami valószínűleg a lakónépesség számához illeszkedik. Az Észak-Alföld régió népessége a KSH adatai alapján 1 401 793 fő, míg a Dél-Alföld régióban 1 196 052 fő [11]. A Dél-Alföldön ebből következően kevesebb víz került felhasználásra, viszont a fajlagos vízfogyasztás mégis magasabb 47 liter/fő, mint az Észak-Alföld régióban, ahol csak 44 liter/fő. Ez arra utal, hogy a Dél-Alföldön az egy főre jutó vízhasználat intenzívebb, ami részben a régió turisztikai sajátosságaival magyarázható, e régióban elsősorban a termál- és gyógyfürdők, valamint a vízhez kötődő rekreációs szolgáltatások erőteljes jelenléte jelenik meg. A vendégéjszakák számában is ez a tendencia rajzolódik ki: a Dél-Alföldön 22 százalékkal több vendégéjszaka realizálódott, ami a turizmus vízfelhasználására jelentős hatással van. A turizmusnak negatív externális hatásaként jelenik meg egyértelműen a vízfogyasztás növekedése, a turizmus bővülése hozzájárul a vízfogyasztás növekedéséhez, különösen a turisztikai csúcsszezonban. A víz a mostani klímaválság idején mindkét régió esetében kincsnek tekintendő, ezért a jövőben szükséges lesz e terület szabályozása, a fenntarthatóság biztosítása érdekében.

6. ábra: Vízfogyasztás 2023.

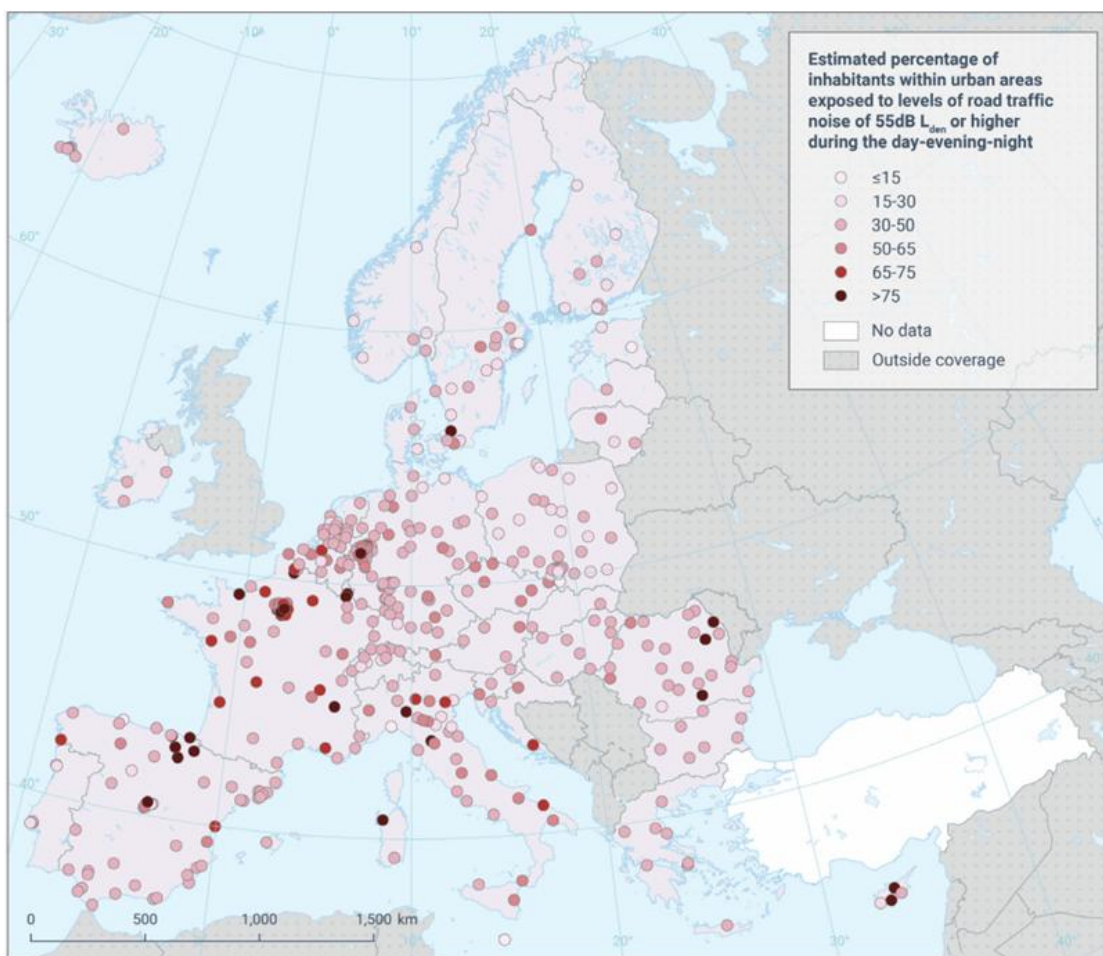
7. ábra: Vendégéjszakák száma 2023.

Forrás: saját szerkesztés [11] adatok alapján

4.3. Zajterhelés

A zajterhelés napjainkban egy intenzív, egyre súlyosbodó jelenség, amelynek következményei mélyrehatóak mind az emberiségre mind a természet egészére nézve. A zajterhelés ezzel együtt egyike a turizmus negatív externáliáinak is, kevésbé számszerűsíthető, mint a hulladéktermelés, vagy vízfogyasztás, mégis van relevanciája a Dél- és Észak-Alföld régiók tekintetében. A régiókban a turisztikai forgalom növekedésével nő a közúti forgalom intenzitása is, amely nemcsak a turisztikai desztináció zajszintjét növeli, hanem azon településeket is, amelyeken az érkező turista desztinációjának elérése folyamán elhalad.

A zajterhelési adatok, noha korlátozottan állnak rendelkezésre, az érintett két régió 2-2 nagyvárosa (Nyíregyháza, Debrecen; Szeged, Kecskemét) kapcsán az Európai Unió számára szolgáltatott magyarországi adatok okán négy területen (közúti, vasúti, légi közlekedés és ipar) állnak rendelkezésre zajterhelés értékek. Az említett városok lakosságának mintegy 30-50 %-a van nappal-este-éjszaka 55 dB Lden vagy annál magasabb közúti zajszintnek kitéve. Az EU többi országához képest a Magyarországon vizsgált városok becsült értékei átlagosnak mondhatóak, Olaszországban, Franciaországban és Spanyolországban is több olyan város található, amelyek lakosságának több, mint 75%-a nagyon magas zajterhelést tapasztal. [8]

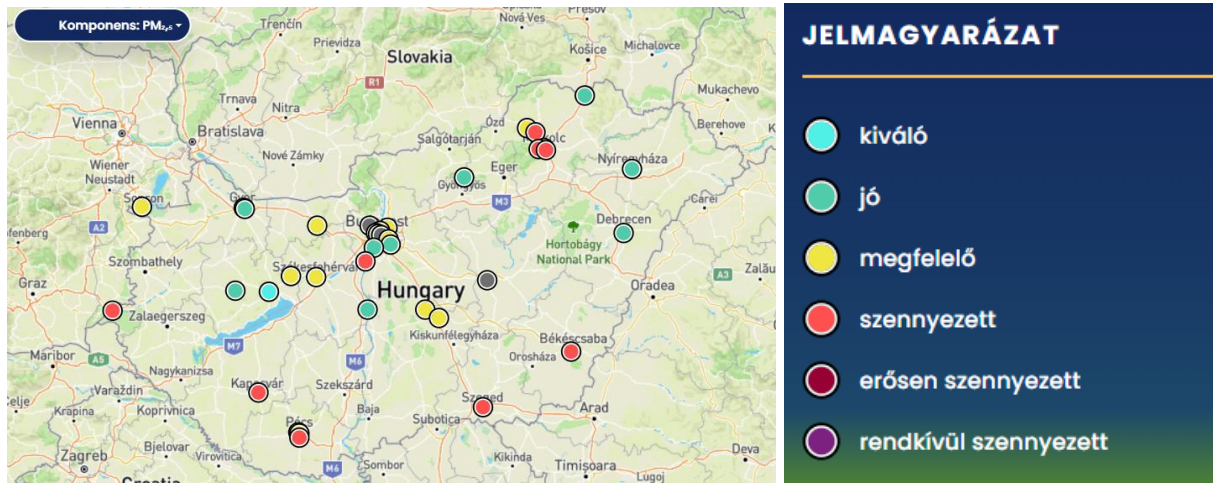
8. ábra: A városi területeken élő lakosok becsült százalékos aránya, akik nappal-este-éjszaka 55 dB Lden vagy annál magasabb közúti zajszintnek vannak kitéve
Forrás: [7]

A turizmust érintően a közlekedés mellett a különböző fesztiválok, rendezvények, azok időszakosan nagyobb zajterhelést okoznak. A Dél-Alföld régióban a gyógy- és termálfürdők közelében, mint például Gyula, illetve a fesztiválokat szervező települések, mint például Szeged, Kecskemét, illetve Békéscsaba közelében jelenik meg nagyobb zajterhelés. Az Észak-Alföldön Debrecen és Hajdúszoboszló környéki rendezvények és szálláshelyek körül tapasztalható hasonló hatás. Mindemelllett a vízparti nyaralók közelében különösen a folyók, tavak mentén kialakult turisztikai övezetekben merül fel a nyári időszakban jelentősebb zajterhelés, mivel a turisták gyakran figyelmen kívül hagyják az adott önkormányzat csend biztosítására vonatkozó rendeletét, amivel a vízparton élő lakosság ellenszenvét váltják ki, e probléma akár tartós konfliktust is eredményezhet a turisták, szállásadók és helyi lakók között. A zajterhelés, mint externália, azért tekinthető piaci kudarcnak, mert a turisztikai szolgáltatások ára nem tartalmazza a zajból eredő társadalmi költségeket: a turisztikai szereplők és látogatók által okozott diszkomfortot a helyiek viselik, anélkül, hogy ezért kompenzációt kapnának. A probléma mérséklésére a települési szintű zajszabályozás, a közlekedésforgalom terelése, valamint a zajvédelmi zónák kijelölése lehetnek hatékony eszközök.

4.4. Levegőszennyezés

A levegőszennyezés a turizmus közvetett negatív externáliája, ami megjelenik a két vizsgált régióban. Az Országos Légszennyezettségi Mérőhálózat az ország eltérő pontjain méri a levegő minőségét különböző komponensekre bontva. Az egyes komponensek a szén-monoxid, nitrogén-dioxid, különböző szálló por finomrészecskék, benzol, ózon, illetve kén-dioxid. A legtöbb komponens a vizsgált két régióban a kiváló, illetve jó tartományba esik, a Dél-Alföld régió két városában Szegeden és Békéscsabán éri el a szennyezett értéket a PM_{2,5} finom szálló por.

Az Észak-Alföld régióban a levegőszennyezés összességében kedvezőbb, ez látszik a Hungaro Met adataiból is, illetve erre utal a 2007-2013 között készült Észak-Alföld Régió Turizmusfejlesztési Stratégia vonatkozó fejezete is, mely úgy fogalmaz, hogy a „régióban az alacsonyabb iparosodottság miatt a levegő szennyezettsége elmarad az országostól” [13]. A régióban a turizmusból eredő légszennyezés elsősorban a főszezonban jelenik meg és a közlekedésből ered, a régió nagyvárosai és fürdővárosai, mint pl.: Debrecen, Hajdúszoboszló Nyíregyháza környékén tapasztalható, ilyenkor megemelkedik a nitrogén-oxidok és a szálló por koncentrációja.

Forrás: Hungaro Met Magyar Meteorológiai Szolgálató Nonprofit Kft.

A Dél-Alföld Régió Turizmusfejlesztési Stratégiája alapján elmondható, hogy a Dél-Alföldön a levegőszennyezés egyik legjelentősebb forrása maga a szálló por, amely sok helyen meghaladja az egészségügyi határértéket $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$. A régió nagyvárosai környékén, Szeged, Kecskemét és Gyula térségében a turisztikai forgalom, a megnövekedett gépjárműhasználat és a rendezvényekhez kapcsolódó logisztikai tevékenységek tovább rontják a légszennyezés a helyzetét. Ez a különbség a két régió között arra utal, hogy míg Észak-Alföldön a turizmushoz kapcsolódó légszennyezés elsősorban a közlekedésből származik, azaz forgalmi eredetű, addig Dél-Alföldön részben a poros talajviszonyok, illetve a nyári szárazság együttesen erősítik a szálló por koncentrációjának magas mértékét. E tény támogatja alá a Hungaro Met térképi megjelenítése is, amelyen látszik, hogy a Dél-Alföld régió keleti peremén Békéscsaba közelében a levegőminőség a kiváló határértéket nem éri el, csak „jó” értéket vesz fel. A turizmus a levegőminőség romlásához mindkét régióban hozzájárul anélkül, hogy annak környezeti költsége megjelenne a piaci árakban, ezért piaci kudarcnak tekinthető.

Összességében megállapítható, hogy a vizsgált két régióban a turizmushoz kapcsolódó negatív externáliák eltérő módon jelentkeznek. Ennek okai lehetnek a régiók földrajzi, gazdasági, illetve turisztikai szerkezeti sajátosságai. Az Észak-Alföld régióban a turizmus növekedése nem jár együtt a környezeti terhelés azonos mértékű emelkedésével, addig a Dél-Alföldön a víz- és energiaigényes fürdőturizmus, valamint a szezonálisból fakadó koncentrált terhelés erőteljesebben érezteti hatását. A hulladéktermelés, vízfogyasztás, zaj- és légszennyezés együttesen olyan környezeti kihívásokat jelentenek, amelyek a turizmus fenntarthatóságát mindkét régióban eltérő súlypontokkal befolyásolják.

5. Következtetések és javaslatok

Az esettanulmányban feltárt problémák enyhítésére a közösségi közlekedés fejlesztése, az elektromos járművek turisztikai célú használatának ösztönzése, valamint a városi zöldfelületek növelése kínálhatnak hatékony megoldást. A vízkészlet fenntartása, és a vízhasználat fenntarthatósága érdekében fontos lenne a szálláshelyek víztakarékos technológiáinak bevezetése, valamint a turisztikai infrastruktúra vízterhelésének regionális szintű monitorozása.

A jövőre nézve mindkét régióban fontos a turizmus és a környezetvédelem közötti egyensúly megteremtése, amelyhez elengedhetetlen a helyi önkormányzatok, turisztikai vállalkozások és lakossági szereplők együttműködése. Az erőforrás-használat optimalizálása – különösen a víz- és energiafelhasználás csökkentése –, valamint a fenntartható közlekedési és hulladékgazdálkodási megoldások előtérbe helyezése hozzájárulhat a negatív externáliák mérsékléséhez. Célszerű lenne regionális szintű monitoring rendszer kiépítése, amely nyomon követi a turizmus környezeti hatásait, és lehetővé teszi a célzott beavatkozásokat. E lépések nemcsak a régiók természeti erőforrásainak megőrzését szolgálják, hanem hosszú távon a turizmus versenyképességét is erősíthetik, biztosítva ezzel a fenntartható fejlődés irányába való elmozdulást.

Az 1. táblázatban szereplő pozitív externáliák elősegítése és az egyes szempontok fejlesztése Magyarországon az Európai Unió által nyújtott pályázati források segítségével valósul meg. A 2020-2027-es programozási időszakban napjainkig a dél-alföldi régióban több, mint 85 pályázati kiírás elérhető a pályázatkereső weboldalon a fenntarthatóság és turisztika fejlesztési területekről: energia, energiahatékonyság, környezetvédelem, hulladékgazdálkodás, természetvédelem, vízgazdálkodás, turisztika. Az észak-alföldi régióban 2025-ig azonos fejlesztési területeken a keresést követően 80 pályázati kiírás jelent meg, amiből látható, hogy mindkét térség aktívan részesül az Európai Unió fenntartható és turisztikai fejlesztéseket támogató forrásaiból, azonban a dél-alföldi régió enyhe előnyt mutat a zöld beruházások ösztönzése terén, ami utalhat a régió keleti peremterületen történő elhelyezkedésére. [17]

Irodalomjegyzék

- [1] Azmi, E., Che Rose, R. A., Awang, A., & Abas, A. (2023). Innovative and competitive: A systematic literature review on new tourism destinations and products for tourism supply. *Sustainability*, 15(2), 1187. <https://www.mdpi.com/2071-1050/15/2/1187>
- [2] Benur, A. M., & Bramwell, B. (2015). Tourism product development and product diversification in destinations. *Tourism management*, 50, 213-224. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261517715000412>
- [3] Brandano, M. G. (2015). Evaluating tourism externalities in destinations: the case of Italy. Doctoral Dissertation. Università degli Studi di Sassari. p. 16. figure 1.4. https://iris.uniss.it/retrieve/e1dc1a2c-e370-1507-e053-3a05fe0ac7a3/Brandano_MG_Evaluating_Tourism_Externalities_in.pdf
- [4] Chen, Y. (2021). *Economics of tourism and hospitality: A micro approach*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003023241>
- [5] Comerio, N., & Strozzi, F. (2019). Tourism and its economic impact: A literature review using bibliometric tools. *Tourism economics*, 25(1), 109-131. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1354816618793762>
- [6] Dávid, L. D. (2010). A turizmus ökológiai szempontú fejlesztésének lehetőségei és területei= Fields and possibilities of ecological development of tourism. *TÁJÖKOLÓGIAI LAPOK/JOURNAL OF LANDSCAPE ECOLOGY*, 8(1), 47-56. <https://real.mtak.hu/126351/>
- [7] European Environmental Agency. (2025). *Environmental noise in Europe 2025* <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/environmental-noise-in-europe-2025>
- [8] EuroSpa Kft. (2006). *Dél-Alföldi Régió Turizmusfejlesztési Stratégia 2007-2013*. <https://2010-2014.kormany.hu/download/4/8e/20000/Del-Alfuld.pdf>
- [9] Hágai Nyilatkozat. (1989). *Idegenforgalmi Közlemények*. 4. szám WTO
- [10] Khan, A., Bibi, S., Ardito, L., Lyu, J., Hayat, H., & Arif, A. M. (2020). Revisiting the dynamics of tourism, economic growth, and environmental pollutants in the emerging economies—sustainable tourism policy implications. *Sustainability*, 12(6), 2533. <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/6/2533>
- [11] Központi Statisztikai Hivatal Tájékoztatói Adatbázis (2025). <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?lang=hu->
- [12] Lengyel, M. (1997). A turizmus versenyképességét befolyásoló tényezők. https://edok.lib.uni-corvinus.hu/212/1/MT_16_Lengyel.pdf
- [13] Magyar Turizmus Zrt. (2006). *Észak-Alföldi Régió Turizmusfejlesztési Stratégia 2007-2013*. Szolnoki Főiskola. <https://2010-2014.kormany.hu/download/8/8e/20000/eszak-Alfuld.pdf>
- [14] Michalkó, G. (2012). *Turizmológia: elméleti alapok*. Akadémiai Kiadó. 266.o. https://real.mtak.hu/117373/1/EPA02251_tet_2013_1_145_enyedi-tiner.pdf
- [15] Mohd Salleh, N. H., Wijijayanti, T., Ahmad, M. F., Winarno, A., & Mafruhah, I. (2025). Tourism demand estimation methods: a systematic literature review. *Tourism Review*. <https://www.researchgate.net/publication/395195281>
- [16] Pablo-Romero, M. D. P., & Molina, J. A. (2013). Tourism and economic growth: A review of empirical literature. *Tourism management perspectives*, 8, 28-41. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S221197361300041X>
- [17] Pályázatkereső (2025). <https://www.palyazatok.gov.hu/palyazatok/palyazatkereso>
- [18] Read, M. (2013). Socio-economic and environmental cost–benefit analysis for tourism products—A prototype tool to make holidays more sustainable. *Tourism Management Perspectives*, 8, 114-125. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2211973613000482>

- [19] Sánta, Á. K. (2020). A vidékfejlesztés és a turizmus kapcsolatának relevanciája. *Jelenkori Társadalmi és Gazdasági Folyamatok*, 15(1-2), 91-109. <https://doi.org/10.14232/jtgf.2020.1-2.91-109>.
- [20] Stabler, M. J., Papatheodorou, A., & Sinclair, M. T. (2009). *The economics of tourism*. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203864272/economics-tourism-thea-sinclair-mike-stabler-andreas-papatheodorou>
- [21] Térport. Magyarország régiói. Letöltve: 2025.11. 10.
- [22] United Nations World Tourism Organization. (2005). *Sustainable Development*. <https://www.untourism.int/sustainable-development>
- [23] Wickramasinghe, K., & Naranpanawa, A. (2022). Systematic literature review on computable general equilibrium applications in tourism. *Tourism Economics*, 28(6), 1647-1668. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/13548166211006988?icid=int.sj-full-text.similar-articles.1#fig2-13548166211006988>
- [24] Závogyán, Zs., (2023). Fenntartható városfejlesztési stratégiák elemzése menedzsment szempontból. Szakdolgozat. Budapest. BME-GTK. <http://hdl.handle.net/10890/55350>
- [25] 213/2001. (XI. 14.) Korm. rendelet a települési hulladékkal kapcsolatos tevékenységek végzésének feltételeiről